

M en R 2023/66

Handhaving van het milieurecht

Verslag van de VMR-bijeenkomst van 8 juni 2023

J.J. Meester & N. Tobsch, datum 19-06-2023

Datum	19-06-2023
Auteur	J.J. Meester & N. Tobsch ^[1]
JCDI	JCDI:ADS705455:1
Vakgebied(en)	Milieurecht / Algemeen Milieurecht / Inrichtingen en activiteiten - vergunningen

Op donderdag 8 juni 2023 organiseerde de Vereniging voor Milieurecht een themamiddag over 'Handhaving van het Milieurecht'. In vier presentaties, gegeven door leden van de werkgroep milieucriminaliteit, werden bevindingen uit wetenschap en praktijk over de strafrechtelijke en bestuursrechtelijke handhaving van het milieurecht gedeeld. Er was met name aandacht voor de huidige ontwikkelingen in handhaving, de samenloop van straf- en bestuursrecht en de effectiviteit van interventies. De voorzitter van de middag was Marleen Velthuis.^[2] Zij riep het publiek op tot het stellen van scherpe vragen en het houden van een vrije discussie. In dit verslag een overzicht van de geleverde bijdragen.

Actualiteiten en ontwikkelingen in de straf- en bestuursrechtelijke handhaving

Sjoerd Lopik^[3] & Rob de Rijck^[4]

De Rijck en Lopik staan stil bij de ontwikkeling van het milieurecht en de handhaving daarvan. Beiden beschouwen de vraag: 'Beweegt het [milieurecht] of beweegt het nou niet?' Lopik behandelt allereerst twee zichtbare trends. De eerste trend die hij beschrijft is de toename van strafrechtelijke *greenwashing*-zaken. *Greenwashing* is het zich groener of maatschappelijk verantwoordelijker voordoen dan een bedrijf of organisatie daadwerkelijk is. Uit Europees onderzoek blijkt dat 42% van claims over duurzaamheid en milieubewustzijn, zogenaamde *green claims*, onjuist of ongefundeerd zijn.^[5] Volgens onderzoek van de *London School of Economics* neemt het aantal *greenwashing*-zaken dan ook sterk toe.^[6] Tot nu toe spelen deze zaken zich vaak af buiten het strafrecht, benadrukt Lopik.^[7] Echter, de eerste strafrechtelijke *greenwashing*-zaken zijn aan het ontstaan, zoals blijkt uit een onderzoek van het Duits Openbaar Ministerie naar *DWS group*, een dochteronderneming van *Deutsche Bank*, vanwege *greenwashing* van financiële producten.^[8] Er lijkt sprake te zijn van een verandering, maar foutief informeren en misleiding zijn niet nieuw; enkel de invulling van de delicten verandert.

De tweede trend die Lopik beschrijft zijn lopende wetgevingsprocessen voor de strafbaarstelling van ecocide. Discussies omtrent de strafbaarstelling van ecocide zijn in de loop der jaren verplaatst van het internationale naar het nationale strafrecht, omdat de implementatie daarvan makkelijker lijkt.^[9] Nationale voorstellen verschillen sterk, maar zijn vrijwel allemaal gericht op vormen van ernstige milieuvervuiling. In Frankrijk is ecocide strafbaar gesteld en een eerste strafrechtelijk onderzoek naar bodemvervuiling als ecocide is

^[10]

gestart. In Nederland pleiten GroenLinks en Partij voor de Dieren voor de strafbaarstelling van ecocide. In voorgestelde ecocidewetgeving worden vraagtekens geplaatst bij twee uitgangspunten van het huidige milieustrafrecht. Ten eerste wordt de vraag gesteld of we moeten overstappen van een antropocentrische naar een ecocentrische benadering van het strafrecht. Volgens een ecocentrische benadering is de schade aan de natuur leidend voor een strafbaarstelling. Ten tweede wordt de vraag gesteld of we moeten overstappen van een administratieve afhankelijkheid van vergunningen naar autonome strafbaarstelling. Bij autonome strafbaarstelling kan ook bij het naleven van vergunningen strafvervolgning plaatsvinden, bijvoorbeeld bij opzettelijke vervuiling binnen de grenzen van de vergunning. Ook hier geldt dat deze debatten doen vermoeden dat het recht verandert, maar dergelijke discussies zijn van alle tijden. De daadwerkelijke verandering is beperkt.

Het woord is aan De Rijck. Hij kijkt naar de actualiteit aan de hand van vier lijnen en opent met de vraag: wat is de gedachte achter handhaving? Enerzijds zien we bij de toeslagenaffaire een op wantrouwen gebaseerd en bovenmatig streng optreden bij mogelijke afwijkingen. Anderzijds wordt ook juist gekozen voor groot vertrouwen in deelnemers in fraudegevoelige processen, bijvoorbeeld in de aanvraag van Wnb-vergunningen. Het bestaan van deze extremen geeft aan dat onvoldoende wordt nagedacht over de betekenis van niet-naleving en die van handhaving als reactie daarop. Ook voor milieuwetgeving geldt dat de handhaving op verschillende vlakken nog onvoldoende functioneert. Dit resulteert in zowel kritiek^[11] als aanbevelingen tot verandering.^[12] De Rijck vervolgt met de verhouding tussen het straf- en bestuursrecht. Hij merkt op dat die verhouding op papier goed in elkaar lijkt te zitten, maar in praktijk vaak voor problemen zorgt. Ten derde geldt dat het rechtssysteem zwaar onder druk staat vanwege onder andere personeelstekorten en de huidige (stroeve) werking van het strafrecht.^[13] Het is de vraag of de herziening van het Wetboek van Strafvordering hier verandering in kan brengen. De problemen worden mogelijk nog vergroot door een toename van opsporings- en toezichtcapaciteit.^[14] Ten vierde is beweging te bespeuren in de ontwikkeling van adequate sancties in milieuhandhaving. In de motie-Hagen-Sneller, aangenomen in december 2022, wordt opgeroepen een doeltreffende, evenredige en afschrikkende bestraffing van milieudelicten in de Wet op de economische delicten op te nemen.^[15] Mede in antwoord daarop zal het Ministerie van Justitie en Veiligheid opdracht geven voor een onderzoek naar de effectiviteit van bestraffing van milieudelicten. Bestuursrechtelijk maakt de inning van dwangsommen deel uit van de nu lopende tweejaarlijkse evaluatie van het stelstel van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Ondanks deze ontwikkelingen noemt De Rijck de handhaving van het milieurecht 'een verhaal met een open einde'; het is nog onduidelijk of, maar zeer te hopen dat deze ontwikkelingen ook tot daadwerkelijke veranderingen gaan leiden.

Dan is er ruimte voor discussie. Vragen uit de zaal over de toegevoegde waarde van een Ombudsman voor dierenwelzijn, wat ervoor nodig is om milieucriminaliteit de prioriteit te geven die zij verdient, en of de nieuwe Europese wetgeving het strafrecht zal gaan ontlasten passeren de revue. Daarnaast zet de Rijck een voorbeeld uiteen waarin de samenwerking tussen bestuurs- en strafrecht naar zijn mening wél goed ging, namelijk bij de Fipronil-affaire.^[16] Hier werden volgens hem onderzoeksresultaten snel en efficiënt gedeeld tussen verschillende instanties.

Zorgplichten en de toenemende complexiteit in de overlap tussen straf- en bestuursrecht

Monique van der Linden^[17]

Van der Linden valt direct met de deur in huis: 'advocaten hebben zelden vrolijke presentaties en maken zich vooral veel zorgen. Dat zal vandaag niet anders zijn.' Toch belooft ze af te sluiten met een concreet vooruitzicht op een duurzamer milieustrafrecht. De ervaring leert dat (milieu)incidenten onvermijdelijk zijn. Zelfs bij de meest georganiseerde bedrijven kan iets misgaan. Als zich een incident voordoet, lijkt de overtuiging te zijn dat de veroorzaker daarvan per definitie hard moeten worden aangepakt; zelfs relatief onschuldige en onvoorziene voorvallen worden regelmatig strafrechtelijk opgevolgd. Volgens Van der Linden is een harde aanpak in veel gevallen echter onnodig complex. Bovendien wordt het handhaven vaak gestoeld op breed geformuleerde zorgplichtbepalingen.^[18] Dat kan bezwaarlijk zijn, want dergelijke kapstokartikelen waaraan

meerdere handelingen kunnen worden opgehangen creëren rechtsonzekerheid doordat de betrokkene niet goed kan weten met welk handelen of nalaten de zorgplicht wordt geschonden. Voor een duurzaam milieustrafrecht is het daarom van belang bij een vermoedelijke zorgplichtschending eerst aan te geven wat er concreet verwacht wordt en pas tot strafrechtelijke handhaving over te gaan als sprake is van onmiskenbare strijd met een zorgplicht.^[19]

Rechtsonzekerheid wordt ook gecreëerd door een toenemende complexiteit door samenloop van straf- en bestuursrechtelijk optreden. Vaak wordt bestuursrechtelijke handhaving omgezet naar of aangevuld met strafrechtelijk onderzoek. In sommige gevallen komen daar nog onderzoeken van derden, zoals de Onderzoeksraad voor Veiligheid, bij. Betrokkenen ervaren dit vaak als gelijktijdig schaken op meerdere borden. Ook voor toezichthouders en handhavers zien wij dat dit voor onduidelijkheden zorgt. Dit is van belang, nu het straf- en bestuursrecht verschillende doelen, rechten en plichten kennen. Een voorbeeld daarvan is de medewerkingsverplichting die geldt in het bestuursrecht, maar niet in het strafrecht. Hierover mogen toezichthouders en opsporingsinstanties geen onduidelijkheid laten bestaan. Daarnaast zijn er grenzen aan het gebruik van in het bestuursrecht verzamelde informatie. Toch wordt, tot de verbazing van Van der Linden, informatie uit het bestuursrechtelijk onderzoek dikwijls in volle omvang gedeeld in het strafrechtelijk onderzoek. Ook interne incidentenonderzoeken worden steeds vaker als belastend bewijs geïncludeerd in strafzaken en punitieve bestuursrechtelijke procedures. Deze beide praktijken roepen vragen op met betrekking tot het *nemo-tenetur*-beginsel.^[20] Los daarvan, zijn toezichthouders en handhavers gehouden zelf onderzoek te doen en het bewijs te verzamelen. Eerder deden zij dat ook altijd zelf. Als we het hebben over een duurzaam milieustrafrecht zullen we er daarom voor moeten kiezen interne incidentrapportages niet als bewijs toe te laten tot het strafrecht, aldus Van der Linden. Op die manier kunnen bedrijven dergelijk incidentonderzoek blijven uitvoeren zoals het bedoeld is: om te kunnen leren van de incidenten en om herhaling te voorkomen.

Bezoekers in de zaal reageren op de wenselijkheid van het delen van incidentrapporten door bedrijven en belichten daarbij het belang vanuit andere partijen. Daarnaast wordt gewezen op de verantwoordelijkheid van actoren in het strafrechtstelsel bij het opnemen van dergelijke rapporten in strafzaken.

Toezicht en pakkans

Ben Vollaard^[21] & Marieke Kluin^[22]

Vollaard opent met de waarneming dat handhaving een sterke gedragscomponent kent. Dit gedragscomponent is een belangrijk onderwerp in verschillende wetenschapsdisciplines, ook de economie en criminologie.

Kluin vervolgt met een uiteenzetting van onderzoek waarin de vraag werd gesteld in hoeverre de resultaten van aangekondigde en onaangekondigde inspecties in de chemische industrie van elkaar verschillen.^[23] Kluin: 'Naar aanleiding van de brand bij Chemie-Pack in Moerdijk maakte de Onderzoeksraad voor Veiligheid bekend ook onaangekondigde inspecties uit te willen voeren. Maar lang was het onduidelijk of de resultaten uit aangekondigde en onaangekondigde inspecties van elkaar verschilden.' De verwachting was dat een onaangekondigde inspectie een scherper beeld zou geven van de feitelijke werksituatie en dat meer overtredingen geconstateerd konden worden.^[24] Over de periode 2013-2017 is gekeken naar het verschil tussen aangekondigde en onaangekondigde inspecties. Hieruit blijkt dat er bij een onaangekondigde inspectie minder overtredingen worden geconstateerd per inspectiedag dan bij een aangekondigde inspectie. Bovendien worden er vooral lichte overtredingen geconstateerd. In de analyse is gecorrigeerd voor het feit dat aangekondigde inspecties langer duren en meer verschillende inspectieonderwerpen behandelen. Met andere woorden: ongeacht de duur van de inspectie, worden bij onaangekondigde inspecties minder overtredingen geconstateerd.

Vollaard behandelt een meer theoretische vraag: wát handhaven we? Hij constateert dat toezichthouders vaak aangeven een middelentekort te ervaren.^[25] Het is daarom belangrijk om vast te stellen wat precies moet worden gehandhaafd. In de regulier strafrechtelijke handhaving bestaan ook middelentekorten, maar daar zijn stappen gezet om de gelegenheid voor overtredingen te beperken. Vollaard beschrijft de invoer van de startonderbreking^[26] bij auto's en het vaststellen van woningseisen ^[27] als belangrijke bijdrages om respectievelijk autodiefstal en woninginbraak tegen te gaan. Binnen het milieustrafrecht werden ontwerpeisen voor schepen ingevoerd om olielozingen tegen te gaan.^[28] Deze aanpassingen zorgden voor een verschuiving van opsporing van delicten naar inspectie van eisen. De focus moet daarom komen te liggen op het veranderen van de situatie waarin milieuschade ontstaat en niet louter op het opsporen en bestraffen van daders. Instanties moeten inzetten op het bemoeilijken van regelovertreding, het vergroten van het risico op ontdekking, het verminderen van voordelen en het wegnemen van excuses. Daarnaast speelt het bredere publiek - onder andere klokkenluiders, omwonenden, belangengroepen en NGO's - een belangrijke rol in de handhaving en prioritering van milieudelicten.

Na de presentatie gaan bezoekers in discussie over de bevinding dat er bij onaangekondigde inspecties niet meer overtredingen worden geconstateerd dan bij aangekondigde inspecties, en gaan de presentatoren in op de vraag hoe toezicht effectiever zou kunnen worden ingericht.

Sanctiepalet

Roos van den Munckhof^[29] & Oda Essens^[30]

Van den Munckhof en Essens zetten het handhavingsinstrumentarium dat in het milieurecht ter beschikking staat uiteen. De keuze voor een bepaalde sanctie uit dat instrumentarium kunnen we afstemmen op vier verschillende elementen. Ten eerste de overtreding zelf. Ten tweede de schade die is toegebracht, waarbij het van belang is stil te staan bij de aard van de schade en aspecten van tijd ten aanzien van de schade, waaronder het aspect dat de schade nog steeds optreedt of dat de schade progressief is, oftewel toeneemt. Een derde element is de overtreder, en aspecten zoals rechtspersoonlijkheid van de overtreder en *de verhouding van de overtreder tot de naleving van het recht*. Ten slotte zijn steeds vaker betrokken derden van belang. Dan kan bijvoorbeeld gedacht worden aan ingediende handhavingsverzoeken of verzoeken in het strafproces.

In het bestuursrecht zijn een aantal welbekende sancties mogelijk ter voorkoming en beëindiging van en herstel na een overtreding: de last onder dwangsom en last onder bestuursdwang. Daarnaast kan gekozen worden voor het geheel, gedeeltelijk of permanent intrekken van een begunstigende beschikking. Deze sanctie wordt als ingrijpend ervaren. Meer beperkt toepasbaar zijn de bestuurlijke boete en de bestuurlijke strafbeschikking. Deze laatste heeft één voet in het strafrecht staan. In het strafrecht is het instrumentarium breed, met (on)voorwaardelijke hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen. De eerste twee zijn primair punitief bedoeld, de laatste heeft een meer reparatoire motivatie. Van de hoofdstraffen, gevangenisstraf, werkstraf en boete, kan enkel de boete aan een rechtspersoon worden opgelegd. De bijkomende straffen en maatregelen staan niet alleen beschreven in het commune strafrecht,^[31] maar ook in de Wet op de economische delicten.^[32] Dat betekent dat op milieudelicten die staan beschreven in de Wet op de economische delicten een nog breder sanctiepalet kan worden toegepast. Zo heeft de strafrechter sinds kort via de Wet op de economische delicten de mogelijkheid herstelkosten te verhalen op de veroordeelde.^[33]

De keuze voor een sanctie hangt volgens Essens af van zeven verschillende mogelijke handhavingsdoelen: het voorkomen van de overtreding, het stoppen van de overtreding, de schade herstellen, het voorkomen van toekomstige overtredingen, het wegnemen van verkregen voordelen, het compenseren van schade en het bestraffen van de overtreder. Van den Munckhof en Essens nodigen het publiek uit om op basis van een aantal stellingen zelf een handhavingsmodaliteit te selecteren. Op basis van stellingen over gedumpt drugsafval, de uitstoot van giftige gassen en de dreiging van schade door onjuiste opslag wordt duidelijk dat het publiek verschillende keuzes maakt in de samenstelling van sancties. Dit benadrukt dat de kenmerken van

de casus van belang zijn bij het bepalen van een passende sanctie, dat zowel het bestuursrecht als het strafrecht veel mogelijkheden hebben voor sanctionering ook in combinatie met elkaar en dat het goed is als bestuursrechtelijke en strafrechtelijke handhavers over en weer weten wat de mogelijkheden daartoe zijn.

Slot

Tijdens deze themamiddag kwam een verscheidenheid aan inzichten uit de praktijk en wetenschap aan bod. De presentaties werden elk afgerond met enkele interessante vragen uit het publiek. Hieruit bleek grote belangstelling voor elkaars perspectief en ervaring. Meer informatie over deze bijeenkomst kunt u vinden op de website van Vereniging voor Milieurecht: www.milieurecht.nl.

Voetnoten

- [1] Jelmar Meester is promovendus aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Nina Tobsch is promovenda aan de Universiteit van Amsterdam.
- [2] Marleen Velthuis is werkzaam als advocaat bij Loyens & Loeff en bestuurslid van de VMR.
- [3] Sjoerd Lopik is werkzaam als advocaat bij Allen & Overy.
- [4] Rob de Rijck is milieuofficier en strategisch adviseur milieu bij het Functioneel Parket.
- [5] Europese Commissie, *Screening van websites op groenwassen: helft van groene claims is onbewezen*, 28 januari 2021, via https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/ip_21_269.
- [6] J. Setzer & C. Higham, *Global trends in climate change litigation: 2022 snapshot*, 2022, via <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/publication/global-trends-in-climate-change-litigation-2022/>.
- [7] In Nederland lopen dergelijke zaken vooral via instanties zoals de Autoriteit Financiële Markt, Autoriteit Consument en Markt en de Reclame Code Commissie.
- [8] Voor meer informatie, zie: <https://www.reuters.com/business/finance/deutsche-banks-dws-sued-by-consumer-group-over-alleged-greenwashing-2022-10-24/>.
- [9] Europese strafbaarstelling kan middels een aanpassing van het Statuut van Rome. Voor een wijziging van het Statuut is de instemming van een tweederde meerderheid vereist.
- [10] Voor meer informatie, zie: <https://www.euronews.com/2022/12/01/the-eus-first-ecocide-trial-toxic-chemicals-found-in-french-homes>.
- [11] Onder andere: Commissie Mans, *De tijd is rijp*, 2009, via <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vhwt7z69a1zt>; Algemene Rekenkamer, *Handhaven in het Duister*, 2021, via <https://www.rekenkamer.nl/publicaties/rapporten/2021/06/30/handhaven-in-het-duister>; Onderzoeksraad voor Veiligheid, *Industrie en omwonenden*, 2023, via <https://www.onderzoeksraad.nl/nl/page/18693/risico's-omwonenden-door-uitstoot-industrie>.
- [12] *Kamerstukken II 2020/21, 22343, nr. 315* en *Kamerstukken II 2020/21, 22343, nr. 334*.
- [13] Bijvoorbeeld: ECLI:NL:GHSHE:2023:1085 en ECLI:NL:GHSHE:2023:1077, waar veertien jaar zit tussen de gepleegde feiten en de uitspraak in hoger beroep.
- [14] Zoals de uitbreiding van de financiering voor de NVWA, omgevingsdiensten en de ILT-IOD.

- [15] [Kamerstukken II 2022/23, 22343, nr. 344.](#)
- [16] Voor meer informatie, zie: <https://www.rechtspraak.nl/Bekende-rechtszaken/fipronil-eieren>.
- [17] Monique van der Linden is werkzaam als advocaat bij Stibbe.
- [18] Bijvoorbeeld artikel 5 BRZO of artikel 1.6 Omgevingswet.
- [19] In lijn met vaste jurisprudentie van de Afdeling.
- [20] In een beschikking van het Gerechtshof Den Haag (ECLI:NL:GHDHA:2014:4095) werd eerder al geoordeeld dat het gebruik tot het bewijs van onder andere de opgestelde interne incidentrapportage in strijd zou zijn met het zwijgrecht en het *nemo-tenetur*-beginsel.
- [21] Ben Vollaard is werkzaam als universitair hoofddocent bij de Tilburg School of Economics and Management.
- [22] Marieke Kluin is werkzaam als universitair docent bij Universiteit Leiden.
- [23] A. Blokland, M. Kluin, W. Huisman, S. Luijk, E. Wiering & Y. Keijser, *Longitudinale patronen bij de naleving van veiligheidsvoorschriften door Brzo-bedrijven*, 2022, via <https://open.overheid.nl/documenten/oepr-7ad61d60cadece1b66737c0eb1445bfc9e534fe2/pdf>.
- [24] Onderzoeksraad voor Veiligheid, *Rapport Brand bij Chemie-Pack te Moerdijk*, 2011, via <https://www.onderzoeksraad.nl/nl/page/1571/brand-bij-chemie-pack-te-moerdijk-5-januari-2011>.
- [25] Voor het toezicht op de maaswijdte van visnetten op de gehele Noordzee is bijvoorbeeld slechts één inspectieschip beschikbaar. Zie: https://www.npostart.nl/keuringsdienst-van-waarde/02-05-2023/KN_1731389 (vanaf 20:55).
- [26] J. van Ours & B. Vollaard, *The Engine Immobilizer: a Non-Starter For Car Thieves*, 2016, via <https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/the-engine-immobiliser-a-non-starter-for-car-thieves>.
- [27] Bijvoorbeeld: <https://hetccv.nl/keurmerken/particulier/woninginbraak-voorkomen/>.
- [28] B. Vollaard, *Preventie van illegale olielozingen op de Noordzee: Een onderzoek naar strategisch gedrag van scheepvaartverkeer*, 2013, via politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/88549.PDF.
- [29] Roos van den Munckhof is werkzaam als rechter bij de Rechtbank Oost-Brabant.
- [30] Oda Essens is werkzaam bij de Autoriteit Consument & Markt.
- [31] Artikel 9 en artikel 36b e.v. Sr.
- [32] Artikel 7 WED noemt als bijkomende straffen: de ontzetting van rechten (onderdeel a), gehele of gedeeltelijke stillegging (onderdeel c), verbeurdverklaring (onderdeel d en e), geheel of gedeeltelijke ontzetting van bepaalde rechten of ontzegging van voordelen (onderdeel f) en openbaarmaking van de uitspraak (onderdeel g); artikel 8 WED noemt als maatregelen: de maatregelen voorzien in het Wetboek van strafrecht (onderdeel a), onderbewindstelling (onderdeel b), verplichting tot verrichting van hetgeen wederrechtelijk (onderdeel c) en het “kostenverhaal” (onderdeel d).
- [33] Voor meer informatie over het kostenverhaal, zie: <https://www.milieurecht.nl/nieuws/vergoeding-vernietigingskosten-schadelijke-stoffen>.